Birgitta Frejhagen

En intervju av Per Lundin

29 november 2007

Intervju 8

Från matematikmaskin till IT

Denna intervju har genomförts inom ramen för projektet Från matematikmaskin till IT som är ett samarbete mellan Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH, Dataföreningen i Sverige och Tekniska museet finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen Marcus & Amalia Wallenbergs minnesfond. Därtill har Ridderstads Stiftelse och Vinnova bidragit med medel för genomförandet av denna intervju. Originalinspelning och transkript finns tillgängliga på Tekniska museet i Stockholm. Intervjun bör refereras på följande sätt:

Birgitta Frejhagen, intervju från 2007 av Per Lundin, Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria, KTH, Stockholm.

Nyckelord: Arbetslivscentrum, AR-bolaget, datapolitiska handlingsprogram, Försäkringskassan, IBM Nordiska Laboratorier, LO, LO:s datautskott, MBL, Philips, SAP, SIS-RAS, systemutveckling.

Abstract

This interview with Birgitta Frejhagen was conducted at Frejhagen's home in Enskede gård in southern Stockholm on 29 November 2007. It dealt with Frejhagen's employment at IBM Nordic Laboratories during the 60s as well as her studies in Automatic Data Processing at the Stockholm University. Frejhagen also worked as a project leader and systems developer at AR-bolaget, and there she witnessed for the first time the negative consequences of the rationalization. She joined Philips at the beginning of the 70s, and after that she ran her own business in systems development for a couple of years. During that period of time Frejhagen was active in the Social Democratic Party and came in contact with the Swedish Trade Union Confederation (LO). She was employed by LO in 1976 as the organization's first spokesperson regarding computer policy questions. Important problems that she dealt with were integrity, safety and working environment. In the interview she described the union's ambitions to participate in the development of new technology, and systems development in particular. Furthermore, Frejhagen discussed the cooperation between the trade unions in the Nordic countries, and she also touched upon her engagement in numerous committees in computing policy during the 70s and the 80s.

Informant: Birgitta Frejhagen
Intervjuare: Per Lundin
Tid: 30 november 2007
Plats: Stockholm

Per Lundin: Mitt namn är Per Lundin och jag sitter här med Birgitta Frejhagen i Enskede Gård söder om Stockholm och vi ska framförallt prata om Birgittas tid på IBM Nordiska Laboratorier och hennes tid som ordförande för LO:s datautskott under åren 1976 till 1987. Men jag tänkte börja med att gå lite längre tillbaka i tiden. Kan du berätta lite om din uppväxt? Vad gjorde dina föräldrar till exempel?

Birgitta Frejhagen: Min pappa var bokhandlare, hade Kungsbokhandeln i Stockholm och farfar hade Wennbergs bokhandel i Västerås . Han var som jag, dyslektiker, han är det fortfarande, han är 90 år nu, vilket gjorde att han inte alls klarade sig i skolan. Så bokhandlarens pojke kunde inte läsa. Han fick en kompis som hette Erling Persson, som var slaktarson, och de två stack till Stockholm när de var drygt femton år och gjorde en mängd olika saker. Sålde och tillverkade julstjärnor under kriget och hade sig. Men så småningom så blev det bokhandel, och så blev det pennor som blev Pennspecialisten och så blev det Hennes & Mauritz som Erling startade. De hängde ihop från första klass, de hängde ihop som affärskompanjoner tills de var dryga trettio. Så det var tjugofem år som var ganska intensiva i deras liv. Sedan hängde de ihop igen trettio år på slutet, efter sextio träffades de nästintill varje vecka. Så det finns en sån bit också. Det handlar mycket om entreprenörskap, överlevnad och så. Mamma var socialarbetare. Hon gick och utbildade sig till förskollärare i Stockholm. Hon och hennes kompis Margit flyttade från Linköping upp hit för att gå på förskoleseminariet. Där träffade de pappa och Erling, så de gifte sig med en var och hade säkert väldigt roligt. Det finns mängder av familjehistorier när de här fyra gjorde konstiga saker. Pappa och Erling sålde bläck bland annat, bläck i bläckhorn, som var helt okänt och säkert kanske inte så bra, men de hyrde i alla fall pälsar till de här två tjejerna, och de gick till pappershandlare och tobakshandlare och ställde till elände. ”Varför hade de inte det här fantastiska bläcket?” Sen dagen därpå så kom pappa och Erling och sålde bläck som grossist. Bara för att ta en av de snällare historierna. I alla fall är det lite av familjebakgrunden.

Per Lundin: Men då växte du upp i Stockholm?

Birgitta Frejhagen: Nja, det gjorde jag inte riktigt. De skiljde sig sen, båda de här två paren. När jag var tio–elva år skiljde de sig och då flyttade vi till Linköping. Jag flyttade med min mamma till Linköping, men jag var väldigt nära pappa, så jag var uppe åtminstone en gång i månaden.

Per Lundin: I Stockholm?

Birgitta Frejhagen: I Stockholm. Sen var vi ute och åkte cirka en månad varje sommar, och på februarilov och sånt. Jag har väldigt mycket växt upp med pappa. Om man ska ta såna här barndomsminnen, så är det att när jag var tio fick jag ett besked om att jag var ordblind och det hade stor betydelse. Det hade varit tre–fyra år i skolan som var alldeles förfärliga, inte nån dag, inte nån timme kunde man det som fröken ville. Men sen så hade jag ett intyg och det hade jag med mig och det var väldigt bra. Men det gjorde att jag i gymnasiet valde reallinjen, matematisk gren, för att komma så långt bort från bokstäverna som möjligt.

Per Lundin: Men fanns det också ett intresse för matematik?

Birgitta Frejhagen: Ja, det gjorde det säkert, för jag tyckte det var roligt, men det är klart, du tycker ju att det du kan är roligt och jag gillade matte. Sen hade vi en väldigt bra lärare på gymnasiet.

Per Lundin: Och i ditt CV ser jag att det var Linköpings Högre Pojkläroverk.

Birgitta Frejhagen: Ja, precis.

Per Lundin: Pojkläroverk?

Birgitta Frejhagen: Ja, men det var tio eller elva procent som tog studenten -63, så det var precis innan de här olika reformerna, så det var ju en väldigt liten andel. I Linköping som var en residensstad med landshövding och massa militärer och mycket seminarieskolor, där fanns en flickskola om man var flicka, på realskolenivån, alltså upp till femton år, och sen kunde man gå flickskolelinjen och det gjorde jag. Då skulle man egentligen gå till man var 17–18, men det var en dag hushåll i veckan och det var mycket franska. Det var väldigt speciellt. Men sen kunde man gå över till gymnasiet och då fanns bara Pojkläroverket, och där var bara pojkar upp till realskolenivå, så om man sökte sig dit var man lite pojkgalen.

Per Lundin: Var det många flickor som gick på gymnasiet?

Birgitta Frejhagen: Jag gick ju till reallinjen och där har det alltid varit färre flickor. Efter första året så var vi fem tjejer i klassen, av trettiofem. Det var ju väldigt lite, men å andra sidan fanns det ju en latinlinje, och där var det nästan bara tjejer. Jag vet inte om det var hälften-hälften trots allt. Jag kan nästan tänka mig att det var det.

Per Lundin: Ja, så pass ändå.

Birgitta Frejhagen: Det var inte väldigt lite i alla fall, om man ser på hela gymnasiet.

Per Lundin: Hade du något intresse för teknik när du var ung?

Birgitta Frejhagen: Nej, aldrig nånsin haft.

Per Lundin: Aldrig nånsin?

Birgitta Frejhagen: Nej, kan inte byta en propp.

Per Lundin: Sen tog du examen från Linköpings Högre Pojkläroverk. Vad hände sen?

Birgitta Frejhagen: Ja, veckan efter åkte jag till Amerika.

Per Lundin: Och det här var 1963?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Jag jobbade i en bokhandel på Fifth Avenue som jag hade fått naturligtvis via pappas kontakter. Efter ett tag så sade jag upp mig. Det var väldigt dåliga villkor helt enkelt. De utnyttjade människor från andra länder på ett sätt som var alldeles extremt. Men däremot så hade jag ju inte förstått riktigt hur det var, så då blev jag

omedelbart arbetslös istället, för det fanns hur många collegestudenter som helst i New York på sommaren, som det här var, så jag fick inga jobb, och det gjorde att jag helt plötsligt satt och pratade med någon om programmering i Central Park. Det hade jag aldrig hört talas om, men jag tyckte det lät jättespännande. Det var nån som ritade på en servett. Så då knallade jag upp till IBM på Fifth Avenue, samma gata, och erbjöd mina tjänster. Jag sade att det här måste passa mig perfekt. Logik. Ja, jag tyckte det verkade jättekul. Jag var 19, kunde ingenting tyckte de väl, så jag kom aldrig längre än till receptionen. Jag kom inte upp till personalavdelningen ens. Men jag tyckte det där var spännande. Jag var i Amerika i totalt ett och ett halvt år, och så småningom nere i Washington DC, där jag var på ett försäkringsbolag, och där lade de om rutinerna till data, och då gick jag och pluggade på kvällarna 1401-programmering.

Per Lundin: IBM 1401?

Birgitta Frejhagen: För IBM 1401 precis. Det måste ha varit -64, eller på hösten -63. Så fick jag alltså vara med lite grann där. Men sen så bestämde jag mig för att åka hem för att börja plugga. Då ringde jag till IBM:s labb, för jag tyckte att jag faktiskt hade utbildning i och med den här kursen.

Per Lundin: IBM Nordiska Laboratorier?

Birgitta Frejhagen: Ja, just det, som då låg ute Solna. Jag vet inte vem jag pratade med, om det var Gunnar Wedell eller Bengt Gällmo, en av dem. Jag tror det var Bengt, och jag sade att jag ville göra det här och att jag hade gått utbildning i Amerika, och att jag tänkte nu börja plugga, men att jag ville göra det som extraknäck, så jag kunde tänka mig att hjälpa till. Att det var labbet förstod inte jag. Det stod ju IBM och jag visste inte att det var labbet jag ringde till. Han skulle väl tänka på det där och så ringde han faktiskt efter en vecka och sade att de ville göra en intervju. I alla fall så sade han, ”jag vill gärna anställa dig, men vi har inga som jobbar bara lite grann, utan då vill jag att du börjar jobba på riktigt”. Och då gjorde jag det.

Per Lundin: Och det var 1964?

Birgitta Frejhagen: -64 var det, i slutet av -64. Jag hade ju tänkt att börja plugga i januari. Jag vet inte när jag kom hem, men det var i slutet på -64.

Per Lundin: Vilka var dina första arbetsuppgifter på IBM?

Birgitta Frejhagen: Ja, det första kommer man ju ihåg. Jag upplevde IBM som en oerhört positiv arbetsplats och vi var som sagt ute i Solna då. Jag vet inte hur många vi kan ha varit, kanske tjugo. Väldigt trångt i en lång korridor. Väldigt speciell arbetsplats. Det var mycket människor från hela världen. Polen. Mycket från Amerika. Fransmän. En engelsk tjej, Linda James. Men mina första uppgifter var att arbeta med underhåll av en ”sorterare”, ett sorteringsprogram. Det var IBM:s grundprogram. Det handlade om systemprogramvaran, operativsystem, helt enkelt.

Per Lundin: Och det var till IBM 360?

Birgitta Frejhagen: Nej, det var 1410. 1401 var ju den vanligaste, men sen fanns det en megavariant av den som hade 100 K i minne, inte 4, 100 K. Den var det. Så det var en jättemaskin och IBM:s fabrik ute i Vällingby hade en sån maskin, så det gjorde att vi fick

åka till Vällingby för att testa. Vi fick åka på nätterna dit. Det var iskallt i den där jättehallen. Man fick ha kalsingar på sig för att överleva. Så fanns det en jättestor disk, vilket var väldigt nytt. Men vi testade. Jag minns, nu tar jag naturligtvis extrema historier, att jag tog en hårnål och stoppade in på ett spår för att få en ”bug”. Vad vi gjorde egentligen var att vi återskapade kundernas problem och så skulle vi lösa dem i programvaran, ändra i programvaran. Så vi skrev inte ny programvara i det läget, utan det var att underhålla. Det gällde att förstå vad som hade hänt, på kundens beskrivning. Bara att man kunde göra en sån sak på en sån jättestor dator mitt i natten var helt absurt, men tekniken var så mycket enklare på något sätt, tillgängligare, så jag fick mitt fel till slut som jag ville ha det. Men det handlade alltså om underhåll. Det var jättespännande och det var säkert 20 000–40 000 instruktioner i sorteringsprogrammet, en sån här stor lunta, och det gällde att hitta och navigera i programmet.

Per Lundin: Var det FORTRAN som var programspråk?

Birgitta Frejhagen: Nej, det var det inte. Det var assembler. Ja, det var det.

Per Lundin: Det var assembler. Och det hade du lärt dig när du var i USA tidigare?

Birgitta Frejhagen: Kanske. Jag kommer inte ihåg var jag lärde mig det. 1401, det borde ha varit assembler där också. Om det var COBOL? Nej, det var det inte. Ja, assembler var det. Sen fick jag efter en ganska kort tid börja jobba med den enda ALGOL-kompilator som IBM någonsin utvecklade, och det berodde på att det var universitet nere i Tyskland som krävde att för att köpa IBM-datorer så måste det finnas en ALGOL-kompilator, som inte var IBM:s eget språk. Och det var väldigt, väldigt roligt, för det var ett projekt, och det var utveckling. Vi tog över projektet från IBM:s labb nere i Tyskland. Varför har jag ingen aning om, men så var det i alla fall.

Per Lundin: Och det var Bengt Gällmo som var chef då?

Birgitta Frejhagen: Bengt Gällmo var chef då. Han var ju fantastiskt bra chef, oerhört bra chef, faktiskt. Jag var ansvarig för de här första faserna, syntaxkontrollen. Man läste in och såg om det var korrekt. Det var jättekul. Oerhört roligt. Och sen under tiden på slutet där byggdes huset ute på Lidingö, där IBM:s labb sen fanns. Så sista knappa året jobbade jag där ute. Och precis då kom det här med 360 och det var väldigt kämpigt och då var Bengt chef.

Per Lundin: Han var chef för hela labbet?

Birgitta Frejhagen: Hela labbet. Det fanns olika labb. Synen var att man fick börja olika projekt inom de olika labben över hela världen, och ofta kanske på två olika ställen, och ett av dem var bäst, ansågs det, och det andra lades ned, och i det här läget så hade väl vi missat i Sverige, jag tror faktiskt det var på processindustrisidan, men jag är inte riktigt säker på det, och då bestämde man sig för att vi skulle läggas ned i sin helhet i Sverige. Så det var oerhört dramatiskt över en jul, -68, kanske. Och Bengt var den som förhandlade från Sveriges sida och sade att det här kunde man bara inte göra. Man lägger inte ned laboratorier med oerhört högt kvalificerat folk bara från en dag till en annan. Och det blev faktiskt så att det lades inte ned. Men Bengt bestämde sig då för att satsa på väldigt grundläggande programvaror för att de skulle aldrig kunna läggas ned. Men då blev man kallad till honom, en och en, från vårt projekt, om man skulle komma med in i det nya. I och med att man flyttade till Lidingö hade man överlevt, så att säga, in i den nya organisa-

tionen. Han ringde klockan fem på eftermiddagen och sade, ”kan du komma över ikväll en stund?” Då kunde man inte åka tillbaka till kompisarna. Det var jättedramatiskt. Men då var det 360 och då tyckte man att det var ingen skillnad, det var ”slash-slash” istället för nåt annat som vi hade haft tidigare. Det var ungefär så man såg det till att börja med, men så var det naturligtvis inte, utan det var ju en helt annan struktur, oerhört mycket bättre.

Per Lundin: Får jag fråga om din IBM-tid. Reste du mycket till USA? Var det mycket utbyte där emellan?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var det. Jag reste inte så mycket till USA. Ja, det gjorde jag också, men inte så mycket. Det fanns de som reste mer. Däremot så reste jag till det här labbet nere i Tyskland, men det berodde mer på vad jag jobbade med.

Per Lundin: Att du jobbade med ALGOL-kompilatorn?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Men sen var ju Bengt alltså … Han höjde ju min lön, jag tror jag fick 900 kronor i månaden i början och sen efter ett halvår hade jag 1500 och efter ett år hade jag helt plötsligt 3000. Det var en dramatisk ökning. Den skulle jag vilja ha fortsatt med. Men sen så tyckte han att jag var tvungen att ta den där examen, för jag hade ju bara studenten fortfarande. Jag tyckte att det inte hade någon betydelse, jag var lika bra som de andra i gänget. Men det var ju helt rätt, han såg det bättre än vad jag gjorde. Så jag fick faktiskt ta fil.kand. på arbetstid, om man ser arbete som dygnet runt …

Per Lundin: Fil.kand. på Stockholms universitet?

Birgitta Frejhagen: Ja, just det. Precis. Så jag läste statistik och jag läste ADB för Börje Langefors. Det var på KTH, men det tillhörde Stockholms universitet, och vi var första eller andra kullen som gick där, i ett tornrum inne på gården satt han, och det var väldigt roligt för han var en fantastisk person. Honom hade jag kontakt med senare, när jag jobbade på LO. Sen läste jag företagsekonomi och sen läste jag teoretisk filosofi bara för kul. Det andra var nyttigt och bra. IBM:s labb på den tiden, jag vet inte om det är så nu, var oerhört slutet. Vi fick inte åka samma plan som svenska IBM:are. Vi fick inte umgås med dem därför att man kunde riskera att berätta sånt som kanske inte blev och då skulle kunderna bli besvikna, så vi visste mycket mer och vi kände oss oerhört privilegierade att vi fick så mycket kunskap och fick vara med i fronten på det sättet. Det var väldigt roligt. Men så småningom kände jag, ”nej, nu vill jag träffa de här användarna i alla fall”. Då sade jag upp mig och det var väldigt ovanligt och det var också så att det fanns en policy att man aldrig kunde återanställas.

Per Lundin: Om man hade sagt upp sig?

Birgitta Frejhagen: Om man hade sagt upp sig. Den var väldigt tydlig. Det var så privilegierat att få jobba på IBM. De kunde inte ha att det var gamla IBM:are som sen ville söka sig tillbaka för då tog man ju från kunderna. Allting var egentligen upplagt så att man skulle känna sig unik. Men då kom jag i alla fall överens med Bengt om att om jag ändå inte tyckte att det var så kul som jag trodde så skulle jag få komma tillbaka. Det var ju också lite roligt, och det är mycket möjligt att han sade liknande till andra också. Men det var faktiskt så att det var inga återanställningar, utan gick man till kunden firades det med tårta, därför om man slutade så var det bra för då fick man ut riktigare IBM:are.

Per Lundin: Just det. Man fick ut IBM-datorerna och så vidare. Och det var -69?

Birgitta Frejhagen: Ja, ungefär. Eftersom jag pluggade så är jag lite osäker på exakt när jag slutade, men det var nåt sånt, och då gick jag till AR-bolaget …

Per Lundin: Och AR-bolaget stod för …?

Birgitta Frejhagen: Administrativ Rationalisering. Och jag var då projektledare och systemutvecklare. Det var vanliga system så att säga. Ett av mina största jobb där var på FMV, Försvarets Materielverk, och det handlade om ett materielhanteringssystem kan man säga, och jag hade säkert tio–tolv personer, hälften var beväringar som var testade för programmering och hälften var fast anställda programmerare. Vi var tre olika företag som hade tre olika projekt parallellt, konkurrerade med varandra ute i korridorerna.

Per Lundin: När du gick över till AR-bolagen, drog du nytta av de kunskaper du hade lärt dig av Langefors om systemutveckling?

Birgitta Frejhagen: Mycket möjligt. Men det var på sätt och vis väldigt enkelt. Det var ingen utmaning datatekniskt, som jag minns det, utan det var mer en fråga om att få de här personerna att jobba. Det var mitt första arbetsledarjobb och det är det jag kommer ihåg från det jobbet. Men däremot så var systemkonsekvenserna ganska dramatiska. Systemet ersatte människor som hade suttit med kartotek och de satt ju där i korridorerna. Det var deras kunskap som vi skulle ha loss och sen skulle vi ersätta dem. Så det var faktiskt där jag blev anklagad en morgon för mord, därför att det var en person som hade dött på natten och flaggan var på halv stång och det ansågs att det var därför att han var så stressad över att han skulle bli av med jobbet.

Per Lundin: Att han skulle bortrationaliseras?

Birgitta Frejhagen: Ja, det som var hans liv, att kunna var alla de här pjäserna fanns. Vi jobbade alltså med det materiel som var för en krigssituation och det flyttades mellan MILO och systemet skulle hålla reda på var alla pjäser fanns och hur mycket det var. Fraktsedlar, skicka iväg grejor och ta emot dem på nästa ställe. Den typen av saker.

Per Lundin: Och de här existerande administrativa rutinerna skulle ni datorisera, vilket innebar att en hel del personer fick friställas?

Birgitta Frejhagen: Och vi satt bredvid dem i princip, så det var ju dramatiskt, men annars var det arbetsledningen som var …

Per Lundin: Var det första gången du upplevde rationaliseringen på nära håll?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Arbetsledning och den, det var liksom de två bitar det handlade om. Jag var inte där så länge, två år kanske, men det var väldigt påtagligt, väldigt påtagligt. Jag minns också en kvinna som var oerhört aggressiv och som hade en luftvärnspjäs värd fem miljoner eller nåt sånt i sitt kartotek, och hon sade, ”nu har du haft bort fem miljoner”. Jag sade, ”jag tror pjäsen står där ute, det är våra system som det är fel på”. Men hon var, och jag hade verkligen respekt för det, så ansvarig för de här sakerna. Jag tyckte hon var oändligt gammal, men hon var kanske femtio. När det inte fanns i systemet, då var det hennes sak som var borta. Så var det.

Per Lundin: Men du stannade inte så länge på AR-bolaget?

Birgitta Frejhagen: Nej, och det berodde inte på jobbet, för det var faktiskt väldigt roligt, fast inte på ett datatekniskt sätt. Det var väldigt intressant och lärorikt. Utan det berodde på AR-bolaget, därför att de hade en tradition som byggentreprenörer och som ju var en helt annan tradition än när det gällde IBM. De ansåg att man skulle jobba, punkt. En halvtimme i månaden skulle man inte debitera kunden och den halvtimmen skulle man skriva underlaget för att debitera kunden. Ja, det var helt absurt. Det fanns ingen fortbildning, ingen kontakt oss emellan som jobbade som projektledare hos olika kunder, ingen utveckling alls, och jag var ju van vid en oerhörd kompetensutveckling, det handlade ju bara om lära nytt hela tiden egentligen, så jag kände ”jag kan inte vara kvar här”, och jag var inte ensam, utan vi höll på och bråkade om det här naturligtvis med ledningen. Till slut så var vi nog en sju–åtta, eller nio, det var ett stort konferensrum, och vi sade kollektivt upp oss, vilket var hela deras bas, men, ”nej, det var inga problem”, utan de tyckte att om vi behövde ha en morsa skulle vi inte jobba som konsulter. Ja, då slutade vi. Det fanns ju hur mycket jobb som helst, så det var ingen stor fara precis. Då skickade de iväg de som var kvar. Jag minns att de skickade två stycken till Brasilien av alla konstiga ställen och nån fick åka till Israel på nån konferens, men de hade fortfarande inte förstått vad det handlade om.

Per Lundin: Hur stort var företaget?

Birgitta Frejhagen: Ja, säg att vi var nio som sade upp oss, så hela företaget kanske var femton, och jag tror det gick bara på nån vecka. Jag har ingen aning om vad som hände med det faktiskt.

Per Lundin: Hade du ett nytt jobb redan då?

Birgitta Frejhagen: Jag vet inte om jag hade det. Jag började jobba åt Philips och det var ett jätteroligt jobb. Jag kände inte att det var nåt problem att säga upp sig, men jag var också ung, vi bodde i en rivningslägenhet fortfarande. Det var ju väldigt studentikost när man tänker på det. Det var mer seriöst på dagarna än på resten av dygnet.

Per Lundin: Vad gjorde du på Philips?

Birgitta Frejhagen: Ja, Philips skulle ju satsa som konkurrent till IBM. Det var en professor som hette Dijkstra nere i Holland som hade tagit fram en, som jag minns alltså, oerhört vacker dator. Nu pratar jag inte om teknik, utan bara om programvaran till systemet, det var såna här stackar som åkte upp och ned, det var helt fantastiskt faktiskt som system. Och då, ungefär -70, hade jag gift mig med en svensk IBM:are, trots allt. Vi bråkade naturligtvis väldigt mycket om vilka system som var bäst, men det här fanns inte i Sverige, det fanns kanske egentligen nästan ingenstans när jag anställdes, utan vi hade ett helt år på oss att bygga upp kompetens för att vara ett gäng i Sverige som kunde ta hand om det här, dels för försäljning, men också för underhåll, och det jag jobbade med var underhåll av programvarusidan, så jag var det där året halva tiden nere i Holland, Apeldorn, och halva tiden i Sverige. Ja, två veckor i månaden i princip, och det handlade om att lära sig förstå hela programvaran, operativsystemet.

Per Lundin: Var det en Philips-konstruerad dator?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Den var väldigt speciell. Det såldes ett exemplar till svenska Philips och de hatade det, kan jag säga, för att jobba med en maskin som ingen annan hade i Sverige var ju inte så lustigt när IBM fortfarande var det som gällde. Vad som sen hände var faktiskt att vi inte sålde någånting. Det här var -71. Lågkonjunkturen kom helt plötsligt, precis när vi lanserade den, och det gjorde att det fanns inga som vågade satsa på en maskin som inte nån hade använt.

Per Lundin: Hade den prövats någon annanstans? I Holland, eller?

Birgitta Frejhagen: Ja, den fanns ju på Philips. Men det var ju en klen referens. Den måste ha funnits någon annanstans, det måste den ha gjort, men jag kan inte minnas att jag var hos en kund någonstans, kanske hade jag inte nån stor anledning till det, men ändå. Jag tror faktiskt inte det. Vi lanserade den på hösten -71, nej, -70 måste det ha varit, och då gjorde vi det på ett fullständigt galet sätt. Till skillnad från alla andra etablerade dataleverantörer skulle vi vara objektiva, vilket är en absolut absurditet. Vi skulle titta på kundens behov och så skulle vi rekommendera antingen en Philips eller en IBM eller nåt annat.

Per Lundin: Och det var Philips policy?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var det här som vi hade hittat på som var det nya som vi skulle erbjuda från Philips sida. Det gick inte heller så bra kan jag väl säga, men sen så fick jag barn, i januari -71, så då slutade jag i princip. Sen var det en ”omkrympning”. Jag tror vi var fem när jag började, och så gick vi upp till hundratio, och sen under tiden som jag var barnledig så gick det väl ner igen.

Per Lundin: Och det här var det svenska dotterbolaget till Philips?

Birgitta Frejhagen: Jag tror faktiskt att vi var anställda av Philips nere i Holland. Sen gick den delen av Philips ihop med Siemens och det fungerade, men den här datorn tror jag faktiskt aldrig kom riktigt iväg, men den finns säkert med i historien för något annat. Sen bildade jag ett bolag och jobbade som projektledare.

Per Lundin: Var du ensamföretagare?

Birgitta Frejhagen: Ja, då var jag ensamföretagare. Jag jobbade ihop med en kille som hette Christer Jäderlund som också var det. Vi jobbade med system, egentligen med metoder, systemutvecklingsmetoder. Den här boken är en bit av det [refererar till boken *Strukturerad programmering: Ett led i en metodexplosion* från 1976]. Vi hade kurser i systemmatriser och i Jacksons …

Per Lundin: … Structured Programming?

Birgitta Frejhagen: Just det. Det handlade systemprogrammering. På Continental hade vi mycket kurser. Det var väldigt roligt. Hotel Continental nere på Vasagatan. Där hyrde vi konferensutrymmen och så hade vi kurser, öppna kurser, och sen utifrån det så jobbade vi ute hos kunderna, det var ju alltid en del som sade, ”men kan ni inte komma och hjälpa oss då?” Det var vårt sätt att jobba.

Per Lundin: Men då hade ni ett etablerat nätverk med kunder? Var det kontakter du hade byggt upp under din IBM-tid?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var från allt möjligt. Sen så skickade vi ut material. Det var stora företag i huvudsak, KF och Posten och sånt. Dels så jobbade vi med systemutveckling och sen jobbade vi också med nåt som hette MetaCOBOL.

Per Lundin: Vad var det?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var ett ”täcke” till COBOL som gjorde att man kunde ha algoritmer, eller ”macros” om du vill, i COBOL som gjorde att det var effektivare att skriva COBOL, men det var riktig COBOL i botten, så du hade inte ett eget språk, utan det var ett effektivare COBOL. Det var ett jättebra språk och vi sålde jättebra på det. En programvara helt enkelt.

Per Lundin: Var det något ni hade plockat in från USA?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Jag var där en hel del då och plockade hem det också. ADR hette programvaruhuset i Amerika … Men MetaCOBOL var inte nytt, utan jag minns att det fanns på marknaden innan vi började sälja det i Sverige. Det var inte en jätteny grej, utan det var mer att det gav lite pengar att sälja det och så fick man ju kontakt in på systemavdelningarna …

Per Lundin: Det var större företag?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var bara större företag.

Per Lundin: De här systemutvecklingsmetoderna, Jacksons Structured Programming och liknande, var det metoder som fanns tillgängliga, eller hämtade ni hem de också? Kommer du ihåg hur det gick till?

Birgitta Frejhagen: Den här systemmatrisen var Christers. Det var det som han hade, och de andra som var mer etablerade, det var egentligen de som jag hade med mig, så vi kompletterade varandra på det sättet. Han var ju lite av filur kan man säga och han fick pengar från STU, uppfinnarpengar ungefär. Han hade väldigt dåliga inkomster, men var väldigt smart. Men systemmatriserna var hans grej. Det var relativt orealistiskt. Ja, vi fick folk att använda det, men jag tror inte nån blev lycklig på det. Jag tror de lade ned det ganska snart också.

Per Lundin: Hade ni nära samarbete med de här företagen som ni sålde tjänster till?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis, och då jobbade vi med att utveckla deras personal, alltså att lära dem att vara med i första projektet. Vi gjorde aldrig projekt själva, utan vi hjälpte dem att komma igång. Det var på stora datacentraler ute i Västberga. Det var alla möjliga, Sparbanken. Det var mycket stora företag.

Per Lundin: Så de ni utbildade var framförallt datacheferna?

Birgitta Frejhagen: Det var datacheferna vi sålde på, och sen utbildade vi deras systemerare och projektledare. Och det där höll jag på med fram till -76, parallellt som jag gjorde annat. Det var då jag började med att utbildningsradion och allt det här.

Per Lundin: Hur kom du in på det?

Birgitta Frejhagen: Ja, därför att jag hade läst, det var långt tidigare egentligen, *Sagan om den stora datamaskinen*. Det var, som jag minns det, den riktiga aha-upplevelsen.

Per Lundin: Hannes Alfvéns bok som han skrev under pseudonym?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var därför jag slutade hos IBM. Det var faktiskt det. Jag tyckte tekniken var alldeles fantastisk, men det var verkligen oerhört väsentligt också att se hur den användes, så att det inte blev ett storebrorssamhälle. Och det enda som var möjligt var egentligen att det var många andra som ställde krav och som ville nyttja. Så det blev många som drog nytta av tekniken. Och då började jag ju först med motionen. Jag var ju med som socialdemokrat, så då började jag inom partiet.

Per Lundin: Hade du varit socialdemokrat?

Birgitta Frejhagen: Ja, jag var med i SSU. Men fick inget gehör alls för mina datapolitiska motioner. Göte Bernhardsson, han var AMS generaldirektör sen och sen var han väl landshövding nånstans. Han och jag tampades på Stockholms arbetarekommun och han tyckte det var det fånigaste han hade hört. ”Skulle man ha en politik för papper och penna också kanske?” Ja, på den nivån. Men jag fick väl egentligen ingenting … för det här var väldigt tidigt 70-tal, -71 kanske, men däremot jobbade min bästa kompis på Utbildningsradion och jag försökte få henne att göra nåt och det kunde hon inte naturligtvis. Hon jobbade med andra saker. Men däremot så presenterade hon mig för en kille som var producent som hette Sven Stegfors och han nappade på det här. Han gjorde projekt och då var jag med, bakom ryggen på honom, så att säga. Så småningom gjorde vi fantastiska grejor. Först gjorde vi nån liten grej. Sen tror jag att vi gjorde två eller tre grejer till. Och det var det första som gjordes ordentligt i media om datorn i Sverige.

Per Lundin: Vad var det mer exakt som ni gjorde?

Birgitta Frejhagen: Ja, vi gjorde TV-program och radioprogram. TV-programmen var väl de som kanske märktes mest, men radioprogrammen användes mycket också i skolan. Och så gjorde vi häften, alltså skrifter, och de vet inte jag hur de användes, om det var i skolan också, kanske. Utbildningsradion hade ju mycket kontakter ut till alla skolor. Men TV-programmen gick på kvällen, så de hade betydelse på ett annat sätt. Kanske var det så att första gången gjorde vi tre program och sen så gjorde vi ytterligare sex program. Det var ju väldigt mycket, så de där åren jobbade jag nästan halva tiden med det.

Per Lundin: Vad handlade programmen om?

Birgitta Frejhagen: Ja, de var egentligen beskrivningar av vad datorn kunde göra. Vad datorn var. Och mycket intervjuer var det. Arbetsplatsbesök. De hette ”Datorer på våra villkor”. Det talar ju om lite vad det handlade om, och det kom vi på uppe i en stuga i Norrtälje. Vi gick runt ett bord, minns jag, och skanderade: ”Datorer på våra villkor.” Det var jättelyckat. Det var en väldigt bra rubrik. Vi intervjuade Rune Brandinger. I de flesta intervjuerna var gästen positiv. Vi intervjuade Pelle Ehn, det var så jag lärde känna honom, DEMOS-projektet, det var kanske -73, och via dem, om det var genom Pelle eller Barbro Elander kommer jag inte ihåg, men i alla fall så fick jag kontakt med LO och Nisse Gunnarsson på LO. Jag intervjuade Nisse och då bestämde han sig för att anställa mig.

Per Lundin: För?

Birgitta Frejhagen: För att de hade en internutredning som han var ordförande för om vad LO skulle göra när det gällde datapolitik, och den lades fram på LO-kongressen -76, men då var jag faktiskt redan anställd och i den rapporten så var det ett förslag att LO skulle anställa någon för datapolitiken.

Per Lundin: Så det var då du blev ordförande för LO:s datautskott?

Birgitta Frejhagen: Nej, jag var först sekreterare och ansvarig för datapolitiken, och då var det en annan person som var ordförande, då hette det LO:s dataråd, och den killen, Anders Wetterberg, blev sen rektor ute på Runeskolan som var en folkhögskola och LO-skola, och då skulle vi ha en ny ordförande och då blev jag ordförande vilket ju var väldigt kontroversiellt.

Per Lundin: Varför var det kontroversiellt?

Birgitta Frejhagen: Ja, framförallt därför att jag inte var ombudsman och då ansågs man inte kunna vara policyansvarig. Dessutom var jag ju akademiker och kom en hel annan väg in i LO. Som tjänsteman så kunde man inte vara ordförande och policyansvarig. Men det gick väldigt bra att vara det.

Per Lundin: När var det här ungefär?

Birgitta Frejhagen: Ja, om vi säger att jag anställdes -76, våren -76, så kanske det här var -77, -78. Anledningen var också att det fanns en kille som hette Tore Lidbom, som var från LO, och han skulle mycket väl ha kunnat bli den där ordföranden, för det kunde inte vara någon från förbunden, därför att då blev det strukturfel, men han avsade sig, ”jag tycker det är mycket bättre att Birgitta är det, så är jag sekreterare”. Det var ju väldigt tjusigt. Han sade: ”Det är du som har idéerna. Det är du som driver det här. Varför ska jag sitta och vara ordförande?”

Per Lundin: Vet du nånting om orsaken till att LO startade den här internutredningen? Det var ju före din tid, men vet du nånting om varför?

Birgitta Frejhagen: Jag tror att DEMOS-projektet hade en viss betydelse för det. Men det vet jag inte faktiskt. Jag har inte de papperen kvar, för den utredningen fanns ju så att säga. Det finns nog kanske i kongressmaterialet -76. Men varför den startade det vete fåglarna. Det var en utredning med ett gäng förbund, så det var inte nån liten grej, men det var en temporär grej så att säga. Nisse gick i pension ganska snart efteråt. Han var en äldre ombudsman.

Per Lundin: Vad var det för uppgifter som du tog dig an när du jobbade för LO?

Birgitta Frejhagen: Ja, till att börja med så var det storebrorssamhället. Uppdraget var att skydda. Det var integritet och det var övervakning och kontroll och att man skulle utarma jobben. Braverman kom ju ungefär där, ”monopolkapitalet”.

Per Lundin: Harry Braverman?

Birgitta Frejhagen: Just precis. Och den boken tror jag att jag fick av just Pelle faktiskt. Och det handlade om att det skulle bli restposter. Allting skulle automatiseras och alla jobb skulle rationaliseras bort där det var möjligt och sen skulle det bli jättekorta jobb kvar med väldigt lite innehåll, restjobb, och sen skulle revolutionen komma. Det var Braverman.

Per Lundin: Upplevde ni det som en realitet?

Birgitta Frejhagen: Jag tror det. I det läget så tror jag vi gjorde det. Det var vissa ställen, typ sågverk, där det satt killar i, som fåtöljer, och bara gjorde såhär … alltså fruktansvärt buller och fruktansvärt jobb egentligen. Det var verkligen precis ett restjobb. Det kom upp stockar från vattnet och så skulle de sorteras åt olika håll. Sen är det klart att det var oändligt mycket som inte kunde automatiseras. Nej, vi såg det nog som att det skulle bli restjobb och utarmade jobb. Integriteten, utarmade jobb och restjobb. De första åren var det bara det. Sen kom arbetsmiljö, med robotarna kom dödsolyckorna. De här robotarna, eller automatiken som styrs elektroniskt, gjorde saker oväntat. Det var inte en maskin som stod, utan helt plötsligt så rörde den på sig och det skapade väldigt mycket olyckor och man var tvungen att inhägna på olika sätt så att inte folk kom till skada. Sen var det också det här med monotonin, övervakningsjobben. Det blev ganska mycket arbetsmiljöjobb.

Per Lundin: Fanns det någon oro i LO:s förbund? Var du ute på arbetsplatser och pratade med folk?

Birgitta Frejhagen: Mitt jobb var ju mot förbunden. Jag kunde inte gå ut på någon arbetsplats om inte förbundet inte ville ha med mig. Så gjorde man inte.

Per Lundin: Det var så det fungerade?

Birgitta Frejhagen: Jag var ute på arbetsplatser när förbunden ville ha med mig som förstärkning på ett eller annat sätt. Ja, för att vi skulle prata med en grupp som jobbade där. Så det var mot förbunden. Sen var det naturligtvis mot regeringen, oberoende av vem den regeringen var, att få regeringen att göra saker. Det var väl de två riktningarna. Sen var det att ta fram studiematerial utifrån det som datautskottet kom fram till, så jag var också effektuerande och jobbade tillsammans med Brevskolan och Mats Utbult, det var han som skrev väldigt mycket. Hur jag mötte honom kommer jag inte ihåg, men jag tyckte att han var bra i alla fall, så jag tog in honom. Han fick skriva väldigt mycket. Så det var riktningen. Sen satt jag ju i alla utredningar som handlade om data.

Per Lundin: Du kom in ganska snabbt i en mängd olika utredningar?

Birgitta Frejhagen: Ja, Datainspektionen satt jag i från -76 till -87 eller nånting sånt. Och Dataeffektutredningen och Dataelektronikkommittén. Jag var den enda som satt i båda de två. Den ena var på Arbetsmarknadsdepartementet och den andra var på Näringsdepartementet, och det var ju jättekonstigt, de tillsattes samma dag. Det var helt knäppt egentligen, man skulle ju haft en utredning, men jag var den enda länken emellan, så jag satt i båda.

Per Lundin: Så det gjorde att du kände att du fick en nyckelroll?

Birgitta Frejhagen: Ja, en liten aning i alla fall. Fast samtidigt så blev det ganska mycket skit emellan de där två utredningarna, så det var inte alldeles så enkelt. Sen var det Datadelegationen. Och sen hade vi ett nordiskt fackligt samarbete och då är vi nästan framme vid -81. -81 blev det väldigt annorlunda för då blev det lågkonjunktur, och det var den första riktiga lågkonjunkturen. Folk förlorade verkligen jobb. Och framförallt alla nya som kom skulle komma ut på arbetsmarknaden, studenter och såna, de fick inga jobb. Det upplevdes som oerhört dramatiskt, så jag pratade bara sysselsättning hela tiden. Allt annat försvann, både integritet och miljö. Rubbet. Det var bara sysselsättning och det handlade om att hävda LO:s linje och vi hade jättemycket resonemang om det i Datautskottet. Sverige och Finland, ska jag säga, var väldigt annorlunda mot både Norge och Danmark …

Per Lundin: På vilket sätt var Sverige och Finland annorlunda?

Birgitta Frejhagen: Ja, om det var i Norge eller Danmark har jag glömt nu, men de hade röda bussar på LO och så hade de långa annonser, där det stod om sex timmars arbetsdag. Det skulle svenska LO aldrig nånsin resonera om, i förhållande till att klara jobben. Här var synen, ”vi ska investera, vi ska ha bort den gamla tekniken som är skitig, och vi ska kräva investeringar på vår arbetsplats, det är det enda som är viktigt för framtiden”. Samtidigt skulle vi naturligtvis också kräva arbetsmarknadspolitik som gör att individen kan få ett nytt jobb där de pengar investeras som är vinst från den här första investeringen. Så investera och arbetsmarknadspolitik, det var egentligen vad det handlade om.

Per Lundin: Och så var det även i Finland?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var det. I Finland var det Tarja Halonen som hade min tjänst. Hon var jurist och jobbade på LO. Vi hade vansinnigt roligt, kan jag säga, i NFS. Säg att det här var -81 …

Per Lundin: NFS?

Birgitta Frejhagen: Nordens fackliga samorganisation, NFS. Det var mycket även på Europanivå. Jag var mycket i Frankrike och alla möjliga ställen. ILO, International Labour Organization. Först med Gunnar Nilsson, som var LO-ordförande då. De här frågorna var liksom på alla nivåer, både nationellt och internationellt. Alla ansåg att man skulle ha datapolitiska handlingsprogram, moderaterna, centern och LO, alla hade datapolitiskt handlingsprogram och lade ned mycket kraft på att fundera på framtiden.

Per Lundin: Och om vi …

Birgitta Frejhagen: Ja, nu är vi framme vid -81.

Per Lundin: Den svenska fackföreningens syn på teknik är intressant, LO framförallt. Det var väldigt tekniktillvänt, teknikoptimistiskt, under lång tid, och den svenska modellen har byggt mycket på det, och det blir tydligt när du pratar om det. Man skulle investera mer, utveckla teknik och så. Upplever du att den svenska inställningen var unik? Dels i Norden, dels i Europa? Frånsett Finland då.

Birgitta Frejhagen: Frånsett Finland, ja. Precis.

Per Lundin: Hur resonerade man i Norge och Danmark, till exempel, på era möten?

Birgitta Frejhagen: Ja, Frankrike var värst tyckte jag. Norge var närmare oss, Danmark var längre bort, om man graderar det. Men man kände en stor uppgivenhet över att man skulle bli fråntagen jobben. De trodde att det inte skulle finnas några nya jobb. För mig var det otänkbart. Det fanns ju så oändligt mycket som behövdes göras i samhället, på alla möjliga sätt. Varför skulle det helt plötsligt ta slut på jobben? Däremot måste man diskutera hur pengarna skulle återinvesteras och inkomst- och kapitalfördelning, men inte att det skulle ta slut på jobben, att vi inte skulle ha något mer att göra, det var för mig otänkbart. Men det tyckte man inte i till exempel Danmark och Norge. Det var faktiskt en genuin omsorg: ”Nu har vi snart inga jobb. Datorerna kommer att ta dem.” Och det var datorerna, inte den nya tekniken. Man pratade inte teknik. Vi pratade inte om tekniken, utan om datorerna. Datorerna skulle ta jobben. Så såg man det nog och då var man tvungen att ställa krav på att man klarade det, att man fördelade så att säga, och det blev ju sextimmarsdagen. Alla skulle gå ned och så skulle man dela på jobben som var kvar.

Per Lundin: Det var den norska och danska strategin?

Birgitta Frejhagen: Ja, framförallt danska, men även norska.

Per Lundin: Hade man i de andra europeiska länderna också krav på en sextimmarsdag?

Birgitta Frejhagen: Nej, men däremot att man skulle stoppa investeringarna i den nya tekniken. Man skulle absolut inte medverka i det, och de franska facken var oerhört hårda. Jag var mycket i London och England också. Det fanns egentligen inga som jobbade aktivt för investeringar och för att utbilda folk, för att liksom ta för sig. Det blev egentligen ett resultat sen, alltså efter -81, när det hade lugnat ned sig igen, -83 eller nåt sånt. Nånting som jag upplevde under de åren var att de jag träffade ofta var väldigt aktiva fackliga företrädare. Det var förbundsrepresentanter eller jobbade som ombudsmän på förbunden, och sen var det från större klubbar som satt i styrelser och sånt. Vi hade en styrelserepresentationsutbildning och där var jag med. Där var det Volvo och SKF. Alla de svenska industriföretagen. Även handelsföretagen. Det var alla större företag som hade styrelserepresentation. Och styrelserepresentanter från LO fick en väldigt bra utbildning. Första vändan var fyra veckor. Så var det fyra veckor till. På den tiden var det jättemycket. De blev jätteduktiga alla de där killarna.

Per Lundin: Fackföreningarna var representerade i bolagens styrelser? Var det ett resultat av medbestämmandelagen?

Birgitta Frejhagen: Nej, den fanns inte. Den här lagen kom före, den kom -73, och hette lagen om styrelserepresentation. Egentligen var det väl så att om företaget hade mer än, inte vet jag, hundra anställda, femtio anställda, så hade facket rätt att ha representation, men i mindre företag så fanns det ingen klubb och man utnyttjade aldrig det, utan de som utnyttjade det och verkligen drev frågor, och även ett koncernfackligt samarbete, det var de stora företagen, och där var det väldigt mycket investeringsfrågor i styrelsearbetet. Att vi hade den lagen kanske också påverkade den här policyinriktningen.

Per Lundin: Mot en mer positiv tekniksyn?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Man visste att den dagen som ett företag slutar investera är det ganska snart slut på företaget, så det var något som vi verkligen jobbade med, att

det var oerhört noga med att de skulle titta på investeringsbudgeten och värna jobben för framtiden. Att man skulle ha det bästa och att man skulle investera. Att det var viktigare kanske än att dela ut pengar till aktieägarna. Det var lite grann synsättet, alltså att utveckla, och även när det betydde att man kanske lade ned vissa enheter inom koncernen, det var ju alltid ett fackligt elände. Vems jobb skulle försvinna egentligen?

Per Lundin: Ni utbildade alltså de som tog del i styrelserna. Var det Datautskottet?

Birgitta Frejhagen: Nej, det var LO och det var ute på Runeskolan. De kurserna var oftast på Runeskolan. Men där medverkade jag från LO:s sida, men vi hade en utbildningsenhet, det var den som hade kurserna, jag hade inte dem, utan jag och datapolitiker var bara ett inslag i dem. Men det jag egentligen skulle säga var att i början så var i alla fall jag väldigt chockad. De första gångerna jag medverkade på de här kurserna, fick jag så mycket ”svik”, kan man säga, mentalt. De var så aggressiva. ”Hur kan ni? Nu måste vi säga nej. Tänk på hur många jobb som försvinner. Kalles jobb och dennes jobb och … LO:s policy är förfärlig.” Jag tänkte: ”Det här är inte sant.” Volvos styrelserepresentant beter sig på ett sätt som är helt obegripligt, och jag vet att han inte står för det här. Men sen så insåg jag att de hade behov av att få ur sig allt som de inte kunde säga på hemmaplan, som deras medlemmar sade till dem, och de var tvungna på något sätt att få mig att ge dem svaren på alla dessa frågor, så sen tog jag det lugnare. Men det var väldigt starkt. Det fanns ju inga såna här investeringar som vi pratade om. Jag tror inte man kan samlas på en sån här datapolitisk kurs idag. Jag tror inte man skulle komma. Jag menar det finns ingen känsla i det.

Per Lundin: Gav det resultat, tyckte du?

Birgitta Frejhagen: Kurserna?

Per Lundin: Mmm.

Birgitta Frejhagen: Absolut. Vad kursen innebar var egentligen att man fick ventilera sina tankar och funderingar och att man blev mer välartikulerad. Man fick in en massa andra perspektiv. Det var ju vad det handlade om, så man åkte hem och var starkare på på sin egen arbetsplats. Det skulle jag vilja säga.

Per Lundin: Vi har talat om fackens roll och hur man försökte jobba för att öka investeringsviljan och vara positiv. Man var positiv till ny teknik, kanske datorer framförallt. Vi har två exempel, i alla fall, DEMOS-projektet och UTOPIA-projektet som exemplifierar hur man rent faktiskt från fackföreningarnas sida försökte gå in och tillsammans med universiteten utveckla ny alternativ teknik. Kan du säga nånting om det?

Birgitta Frejhagen: Ja, det var därför jag anställdes. Men jobbet, det fackliga jobbet lades ned på att skydda, undvika avarter helt enkelt, att det inte skulle bli dåliga saker för medlemmarna, men sen blev det sysselsättning och då handlade det egentligen att upprätta hålla linjen, så att säga. Men efter det … och det är klart att det berodde väl på de oerhört intensiva debatter som hade varit, även i pressen. Det fanns inte en förbundstidning som inte hade långa debatter om det här. Det var hur mycket press som helst. Jag minns nån gång så var det nån helg, och det kom ut tidningar som hade gjorts innan, och då var SAF:s kille och jag på hela baksidan. Det var verkligen så mycket och de där åren som var så intensiva med sysselsättning hade gjort att man verkligen tänkte på framtiden och då blev det mycket: ”Vi ska vara med, vi ska vara med även i teknikfronten. Vi ska inte bara

vänta tills det kommer ut på arbetsplatsen och sedan skydda, utan vi ska vara med och utveckla tekniken." Det var de bitarna. För mig låg det väldigt nära, för det var egentligen därför jag slutade på IBM. Detta är information. Vem ska använda informationen? Det var ju det som alla studiecirklarna handlade om. Datorerna, jobben och arbetsinnehållet. Vi skulle ta tjänstemannajobb egentligen, vi skulle få ut informationen som fanns på kontoren och utveckla jobben. SJ-verkstan i Örebro var ett typexempel, med planeringssystem, man skulle få underlaget ut till sig och då skulle man naturligtvis också kunna ta beslut, man skulle kunna öka kvaliteten, man skulle kunna göra kvalitetsuppföljningar själv och man skulle kunna samspela med andra enheter om underhållsarbete så att det blev bättre och då skulle man vara mer värd, och då skulle man både få mer makt, men också mer pengar. Så tankekedjan gick från att hata den gamla tekniken till att kräva investeringar och arbetsmarknadspolitik, men också till kräva att det är vi som ska använda informationen. Det var ju ett jättesteg, för det tyckte inte tjänstemännen, och det var ganska naturligt, därför då blev de "skyddande" för sina jobb, men framförallt så tyckte inte LO:s medlemmar detta, det tyckte faktiskt inte alls det. Så mitt jobb hela 70- och 80-talsperioden var att få medlemmarna att tycka att de hade förmåga. För om du är arbetare så har du en kort skola och du har nånstans en stämpel som säger att du inte skulle gå vidare med skolan, böckerna, skrivbordet och portföljen. Det är något dåligt, därför du har ju omvandlat det, så det är negativt och du ska inte bli en portföljbärare, du har din egen heder och stolthet. Och då kommer LO och säger att vi ska kräva att börja fiffla med de här jävla bokstäverna och graferna. Det var jättesvårt skulle jag säga. Ja, det var jättesvårt.

Per Lundin: Lyckades du?

Birgitta Frejhagen: I alla fall så ägnade jag all min kraft åt det i fem–sex år. På LO-kongressen -86 presenterade vi den här rapporten *Utmaningen: En skrift från LO om hur vi kan lära, erövra och använda den nya tekniken*. Det är en grundbult. Vad det handlade om var att arbetare skulle kräva att få använda den nya tekniken och det är rubriken på den. Innehållet är kanske inte riktigt lika tydligt som rubriken, men i alla fall handlar det om det och det var kontroversiellt. Det var väldigt, väldigt många som hade läs- och skrivsvårigheter i hela LO-kollektivet. Och det här är en ytterst privat teori som jag inte har grund för, men de som jag träffade när jag var ute på arbetsplatser, jag var ju trots allt ute väldigt mycket, var folk som ville något, som var sina kompisars företrädare. Det var dem jag träffade. Jag träffade inte den som stod kvar vid svarven, utan den som hade ett fackligt uppdrag, och jag tror att när de gick i skolan så kunde de inte läsa och skriva och därför fick de urdåliga betyg och så blev de arbetare. Och jag tror de tänkte, "skit i skolan, släng böckerna i väggen, jag kan göra mitt liv i alla fall". Man vet ju när det gäller dyslexi, att det är 50 procent av de som sitter på fängelserna som är dyslektiker, vilket egentligen handlar om att man inte har fått en chans till en bra start i samhället och därför så har man hamnat fel i gäng och så har man hamnat i fängelse. Men sedan fanns det andra dyslektikter som hade valt att bli facklig företrädare eller socialdemokratisk kommunalpolitiker. Där har du hur många dyslektiker som helst. De har haft förmågor, men de kan inte läsa och skriva. Det har gjort att de inte har kunnat göra, så att säga, vanliga karriärer. Det gjorde att de jag pratade med var verkligen genuint emot att läsa och skriva, så det var en väldigt svår diskussion. Det var det verkligen, och jag tror att det är det fortfarande.

Per Lundin: Du sade att den här datapolitiken på något sätt innebar att arbetare skulle gå mer mot en tjänstemannaroll. Hur reagerade tjänstemännen på det här? De var ju organiserade i TCO framförallt?

Birgitta Frejhagen: Nej, SACO var inte aktuellt, utan det var TCO. Ja, de reagerade och det fanns ett dataråd, TCO:s dataråd, och, det är inget skämt, jag blev uppkallad dit typ en gång om året, därför då hade de läst i någon tidning någonstans vad jag hade sagt och då bad de mig komma upp och så skulle jag förklara vad jag egentligen menade, för så kunde jag ju ändå inte ha menat.

Per Lundin: Upp till LO:s eller TCO:s?

Birgitta Frejhagen: Upp till TCO. Min grund var att det naturligtvis var självklart att yrken förändras. Alla yrken förändras och deras yrken kommer också ändras. Om de kan använda information så kan de göra mer avancerade jobb i sina jobb, så det var inte så att man skulle ta deras jobb och så skulle de gå hem, utan de skulle ju själva ställa samma krav på att använda tekniken och göra mer avancerade jobb. Men det var inte enkelt kan jag säga.

Per Lundin: Vilka satt med där?

Birgitta Frejhagen: Det var samma organisation. De hade samma typ av organisation. Det var förbundsrepresentanter, SIF, HTF och vad det nu var …

Per Lundin: Hade de någon person i motsvarande roll som du?

Birgitta Frejhagen: Per-Erik Boive, men han kom in ganska sent. Per-Erik jobbade på TCO, men jobbade inte med datafrågorna. Han kom nog in i datafrågor på 80-talet kanske. Så de värsta diskussionerna var inte när han var där, utan det var Lars-Gunnar Lendelius, nåt sånt hette han, och Kerstin Gustafsson. Lars-Gunnar var den som var policyansvarig. Men vi försökte också i slutet på 70-talet att göra ett gemensamt medbestämmandeavtal för hela Sverige, LO, PTK och SACO, men där sade SACO nej, så det blev aldrig nåt, och där var ju datafrågorna en viktig komponent, men det blev aldrig nåt MBL-avtal.

Per Lundin: Varför blev det inte det?

Birgitta Frejhagen: Ja, därför att det inte gick att komma överens helt enkelt. Det var ganska många och långa förhandlingar. Sen blev ju utvecklingsavtal och det blev annat, men det blev inte det där ”the big bang”, för tanken var att vi skulle ha en medbestämmandelag, och på den grunden skulle det sen bli ett avtal som reglerade det och då var det ju väldigt mycket planer … det var mycket chefsfrågor det handlade om och därför blev det konflikt med SACO, vilket ju aldrig LO hade haft tidigare, men helt plötsligt blev det konflikt, eller konflikt, vi kom inte fram helt enkelt. Det skrevs förslag och förslag och förslag. Men en sak som är viktig i sammanhanget är väl egentligen att, om vi backar lite grann till -76 och medbestämmandelagen, den trädde i kraft 1 januari -77, den hade en väldigt stor betydelse skulle jag vilja säga, man kallade ju den för en tutlag, arbetsgivaren kunde tuta och sen köra vidare. Så var det, man kunde informera och sedan bara gå vidare utan att lyssna. Det fanns inget veto. Men det är inte hela sanningen. Sanningen är att genom att man ändå blev informerade, så kom man till tals, och det betyder ändå att det blev en väldigt stor påverkan, oerhört stor påverkan. Jag var med om absurda situationer. Den mest absurda tror jag var på Kommunals område. Det var Sigvard Marjasin och jag. Det var hösten -76, alltså innan lagen trädde ikraft, och då hade man på kommunsidan förstått att MBL skulle träda ikraft. Det fanns något som hette Kommun-

data, och Kommundata och Kommunförbundet kallade Sigvard och mig till ett möte, och vi satt i nån slags biografsalong, och det var bara vi. Sen visade de bilder på alla möjliga system som de höll på med. Det var för barnbespisning, för brandkåren med mera. Det var allt möjligt. Jag tror det varade en timme och så skulle vi dricka kaffe. Vad de egentligen ville var att vi skulle säga att de här systemen var okej, innan lagen trädde ikraft och man var tvungen att förhandla om allting. Så vi satt där och lyssnade, och du vet ju hur Sigvard Marjasin ser ut, han är inte så lång och jag är ganska lång, så när presentationen var slut reste vi på oss och tackade för oss och sade att vi inte var intresserade av att delta i nån diskussion, ”återkom efter nyår”. Så gick vi. Jag vände mig inte ens om. Vi var inte ens trevliga.

Per Lundin: Var det så tydliga positioner?

Birgitta Frejhagen: Ja, i det fallet var det. Jag tror att det var så alltså. Jag var med Anders Stendalen som var ordförande på Gruvarbetarna, Gruvindustriarbetarförbundet, uppe på LKAB. De hade ett system som hette ”Styrd lastning”, som också var bland … Vi hade haft strejken, det var ju så känsligt så att det var inte klokt. När vi åkte upp dit, tänkte jag: ”Jag säger inte ett ord. Vad jag än säger här så kommer det gå åt helvete.” LKAB höll på att utveckla ett system som handlade om lastare, vilket var maskiner som tog ut malmen efter sprängningarna. Varje gubbe hade en maskin och man underhöll också sina maskiner och man underhöll taket när man åkte, och då skulle man knacka i taket för att ta bort lös malm, skrotning hette det. Nu skulle man ha styrd lastning, och LKAB sade att man skulle inte alls ha något system med prestationsmätning på killarna, utan man skulle ha det på lastarna, men det fanns ett ”ett till ett”-förhållande mellan lastarmaskinen och gubben, så det var en oerhörd upprörd stämning. Ja, där gick det inte att komma fram riktigt, men det blev ju ändå så, så småningom. Idag finns ju allt folk nästan utanför gruvan. Men det var väldigt komplicerat faktiskt. Det var det.

Per Lundin: Och det här var också i mitten av 70-talet?

Birgitta Frejhagen: Ja, mitten 70-talet och SIS-RAS var ju det stora hatobjektet.

Per Lundin: Kan du berätta om SIS-RAS? Vad var det för någonting?

Birgitta Frejhagen: Ja, det fanns ju Sveriges Standardiserings …?

Per Lundin: Svenska Industriens Standardiseringskommission.

Birgitta Frejhagen: Ja, de gjorde ju allt möjligt. Hur ellampor, kontakter och såna där skulle se ut. Det skulle vara standard. Det var ju jättebra. Och då fanns det också en standard för hur man skulle utveckla datasystem, RAS, Riktlinjer för administrativ systemutveckling. SIS-RAS var en oerhört detaljerad beskrivning på hur man gör systemutvecklingsprojekt. Alla rapporter och steg och iterativa funktioner och dittan och duttan och det var en hel. Det var en liten röd skrift, hemsk grej, och de fanns nere på Hantverkargatan som jag minns det, nånstans.

Per Lundin: Det var SIS?

Birgitta Frejhagen: Ja, eller om det var LKB? Ja, i alla fall de som ansvarade för den där skriften.

Per Lundin: De som ansvarade för RAS-delen?

Birgitta Frejhagen: Precis. De satt på Hantverkargatan och jag var ju dit ”x” gånger skulle jag vilja säga. Vad jag ville var att de skulle ta nota att det fanns en lag i Sverige som hette medbestämmandelagen, därför borde det finnas moment som handlade om att man skulle informera i vissa lägen i den här strukturen och sen skulle man kanske också förhandla i vissa lägen. De tog aldrig in det. Till slut lade de ned skriften istället.

Per Lundin: Alltså lade ned den här?

Birgitta Frejhagen: Ja, själva produkten lades ned. Den försvann.

Per Lundin: Men den hade ett stort inflytande fram till dess?

Birgitta Frejhagen: Jättestort. Ja, det hade den. Och det är klart, folk trodde naturligtvis att den var korrekt i någon bemärkelse. Sen kan man ju säga att inget systemutvecklingsprojekt kan bedrivas på det sättet och den blev ju också väldigt stor. Men faktum var att trots detaljrikedomen i allt man skulle göra, så fanns det ingenting som handlade om medbestämmandelagen, vilket är jätteoriginellt kan jag fortfarande tycka och det var inte bra. Det gjorde att det fanns ett minst sagt kyligt förhållande mellan mig och Dataföreningen under de där åren.

Per Lundin: För de stod för SIS-RAS-linjen?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Jag var uppe i Sundsvall, det var Sundsvallskretsen som hade möte i nåt hotell, en långsmal konferenssal, kanske 150 personer, så många var de. Jag hävdade oerhört lugnt, som jag kommer ihåg det, vad LO stod för och Datautskottet och vad vi gjorde. Det var ingen som sade nåt. Jag berättade naturligtvis om LO:s syn på att vi ska investera mer och medbestämmandelagens krav på information och förhandling när det gäller förändringar i arbetsuppgifter. Sen när jag var klar, då alltså. ”Vad har du för rätt att påverka våra arbetsuppgifter? Ska inte vi få jobba hur vi vill? Du säger andra, men vi då? Ska inte vi …?” Det var på en sån nivå, det bara skar i luften. ”Ni påverkar väldigt många och då är det klart att jag påverkar i det jag säger att ni gör en sak till, det vill säga att ni förhandlar om detta som ni gör, men att ha kontakter är ju ändå en bit i ert jobb, ett projekt innebär ju att man jobbar med många olika, så det är inget konstigt att man tar även de här kontakterna.”

Per Lundin: Så Dataföreningen representerade framförallt datachefer och liknande?

Birgitta Frejhagen: Och systemutvecklingschefer mycket. Projektledare.

Per Lundin: Vem var det som var ordförande?

Birgitta Frejhagen: Har ingen aning …

Per Lundin: Var det nån särskild person som?

Birgitta Frejhagen: Jag har inget minne av det faktiskt. Kanske om jag hör namnet, men just nu så har jag inte det i huvudet.

Per Lundin: Men Dataföreningens motstånd och oviljan från SIS-RAS att ta in MBL?

Birgitta Frejhagen: Det var mer SIS-RAS-gruppen än själva föreningen, men det var ju föreningens medlemmar som var SIS-RAS referensgrupper och så.

Per Lundin: Gav det upphov till någon motstrategi från LO:s sida?

Birgitta Frejhagen: Inte mer än att vi naturligtvis informerade väldigt mycket och utbildade och hade kurser. Att man måste kräva: ”Vilka planer finns det? Vilka system är aktuella?” Men det är alltid svårt att kräva när man inte vet vad som är på gång, därför var man tvungen att göra det i led. Så vi utbildade, ”det här måste ni ut och göra”, vilket jag tror hade stor betydelse, trots allt, för det här var innan -81, hade vi inte haft de åren där, medan man ändå var med i systemen, systemutvecklingarna, på de stora företagen, så hade vi aldrig klarat att hålla linjen, tror jag, då hade det kunnat bli en policyändring -81, -82 kan jag tänka mig, alltså en förändring på synsättet men det var aldrig aktuellt.

Per Lundin: Nej. Det fanns inga ambitioner att ta fram en motprodukt?

Birgitta Frejhagen: Jovisst. Studiecirkeln *Datorn och jobben!* är ju på sätt och vis det. Du har systemutvecklingsmoment i den. Hur gör man när man utvecklar system? Vilka steg är det? När ska man förhandla? Den handlar väldigt mycket om det. Det var det största, i antal, studiecirkelmaterial som Brevskolan hade tryckt nån gång. Vi fick pengar från regeringen, alla fick pengar för att informera om saker som handlade om medbestämmandet, och folk valde att läsa just det här om datorn och de fick ofta läsa det på arbetstid. Men efter -81, då blev det väldigt mycket att vi skulle inte bara förhandla, för det var ju så, MBL var en skyddslag kan man säga, man hade rätt att få reda på och föra fram sina synpunkter, sen kunde arbetsgivaren göra ändå, men det hade ofta effekt faktiskt, men sen var det, ”vi ska tidigare in i tekniken, i de stora systemen och nya sakerna”, och där hade LO aldrig varit. Och då är det 80-tal vi talar om. Man hade varit med och instiftat Arbetarskyddsfonden och där var forskning, men det var forskning efteråt så att säga, om arbetsmiljöeffekter, men det var inte teknikutveckling. På teknikutvecklingsidan, STU, Styrelsen för teknisk utveckling, bland annat, där var man inte med. Det var då vi gjorde den här, som jag tycker är en av de bästa grejor vi har gjort, ”Datorstöd för kompetens och kreatitivet”, och det är olika förbundsområden. Har du läst den där [refererar till ”Datorstöd för kompetens & kreatitivet: Konkretisering av LO:s krav på datateknisk FoU vid STU” från 1986]?

Per Lundin: Det har jag inte gjort.

Birgitta Frejhagen: Läs den, om du ska läsa en sak så läs den. Det är Mats som har skrivit den också, tillsammans med Peter Docherty och Christer Marking.

Per Lundin: Ni gjorde den i början av 80-talet?

Birgitta Frejhagen: Ja, den lades fram -84 tror jag. Vad står det? -85 kanske?

Per Lundin: -86 verkar den vara presenterad.

Birgitta Frejhagen: Ja, men den börjar nog -84 eller nåt sånt. Ja, vi var ute på arbetsplatser. Vi var nere på pappersbruk i Kisa och vi var uppe i aluminiumverk i Boliden, det var det värsta arbetsplats jag varit på nånsin … Men skriften är fortfarande oerhört bra än idag. Vad man skulle kunna göra om man använde tekniken utifrån de här perspektiven.

Per Lundin: När ni tog fram den här rapporten, då åkte ni på de här studiebesöken som du nu nämnde?

Birgitta Frejhagen: Ja, för att se hur såg det ut och vilka frågor det var. Vi var i Skinnskatteberg, ett speciellt ställe, Bergslagen, vi hade haft breddatautbildningen. Breddatautbildning var alltså projekt som kostade 100 miljoner kronor, vilket var jättemycket på den tiden. Det var Ingvar Carlsson som var framtidsminister och han tog det här beslutet efter att jag hade både lockat och pockat och slagit och det var verkligen fantastiskt. Först hade Datadelegationen en försöksverksamheten. Sen fick alla, alla förbund och alla arbetsplatser, möjlighet att delta, så det blev ganska tunt på varje arbetsplats kan man säga. Det var 160 timmar, hälften var data och sen var det 40 timmar matte och 40 timmar svenska, vilket naturligtvis var skitsvårt, men min grund var att det handlar inte om ettor och nollor och tangentbord och sånt där kul, utan det handlar om att skriva och att förstå och att läsa tabeller och framförallt grafer. Mycket, mycket enkel matte, inte räkna med bråk, inget sånt, men man måste få ett självförtroende i att man kunde göra de där grejorna. Hursomhelst, så blev det lite pengar kvar efter breddatautbildningen och Allan Larsson var chef på AMS då.

Per Lundin: Och det här var i mitten på 80-talet?

Birgitta Frejhagen: I början på 80-talet tror jag, och då kom jag överens med Allan om en Bergslagssatsning och bland annat så fick alla kortutbildade i Skinnskattebergs kommun breddatautbildning. Det var en helt annan kutting kan man säga, alla där fick en utbildning, till skillnad från att det var vissa på Findus och vissa si och sådär. Och jag tror att det sen hade betydelse för att Skinnskatteberg överlevde. De fick en investering i en boardfabrik och det hände massa spännande grejor där uppe.

Per Lundin: En boardfabrik?

Birgitta Frejhagen: Board. Stora skivor tillverkade de. Där var vi och gjorde ett TV-program, som i och för sig var påhittat, om hur det skulle kunna vara i boardfabriken när arbetare hade tillgång till informationen som nu fanns uppe på kontoret, så man såg hur det rann ned. Det var Kim Anderzon som spelade. Ja, det var jättekul.

Per Lundin: Fanns det några andra exempel på teknikutvecklingsprojekt?

Birgitta Frejhagen: Ja, hur kom vi in på detta tänkte jag just … När vi lade den där rapporten till STU var det någon som hette Bosse Stenviken på STU, och jag tror till och med att jag fick fram pengar för att göra den där rapporten, av honom, så det var ett antal år innan den där blev klar, och då tyckte han att det där var riktigt bra, så han fick igenom i styrelsen att de skulle pröva att ta in fackliga företrädare i sina styrelser och styrgrupper, och då blev det nåt som hette DUP, driftutvecklingssystem för processindustrin, och det var ett forskningsprogram som var långt, med en massa pengar, och jag inbjöds att ingå i den styrgruppen. I och med det så kunde jag verka i styrgruppen, och i och med det fick vi också ett beslut där att på de ställen där vi gav pengar skulle man ha med en facklig företrädare och en forskare. Vi hade delprojekt för livsmedelsindustri och för pappersmassaindustri och för … Ja, det finns massor av rapporter från DUP och på alla arbetsplatser som skulle vara med, var de tvungna att ha en facklig medverkan i projektet.

Per Lundin: Så det var ett forskningsprojekt med forskare och så fackliga medverkande?

Birgitta Frejhagen: Ja, tillsammans med arbetsgivaren och det var jättebra. Sedan dess har jag varit med i olika grupper på det som var STU och som nu är Vinnova och långa perioder har jag varit ordförande för såna här forskningsprogram. De har hetat allt möjligt under årens lopp, men däremot så har man nu skippat det här med LO tyvärr. Istället blev det jag som person som var med och det är inte rätt.

Per Lundin: Vad beror det på tror du?

Birgitta Frejhagen: Ja, man har väl inte uppskattat det tyvärr.

Per Lundin: Det betyder den fackliga medverkan har försvunnit?

Birgitta Frejhagen: Kanske ändå inte. Jag tror i och för sig att den kanske har funnits med ute på arbetsplatserna, men man har inte haft så mycket medverkan … I Vinnova tror jag inte alls …

Per Lundin: För att summera, så är det egentligen mitten på 80-talet och framåt som större forskningsprojekt, tekniska utvecklingsprojekt, där man försöker få in användaren kommer till stånd. De projekten som fanns innan var mer pilotprojekt. Skulle du vilja säga något om DEMOS och UTOPIA?

Birgitta Frejhagen: Ja, absolut. Det fanns ju hela Arbetslivscentrum som startades -76, eller -77 egentligen i och med att medbestämmandelagen trädde ikraft, så det var ett forskningsorgan för att se på förändringsprocessen som då skulle starta. Det var väldigt speciellt. Jag var med och jobbade med det där, och vi bestämde oss på någon slags demokratisk grund att vi skulle ha fast anställda forskare, det var väldigt komplicerat och nästan tog död på det där institutet så småningom, därför att det blev inte bra helt enkelt. Många forskare var bra, men helheten blev inte riktigt bra. Där fanns mycket dataprojekt på den tiden och sen kom ett program som hette MDA, människor, datateknik, arbetsliv.

Per Lundin: Från ALC, Arbetslivscentrum?

Birgitta Frejhagen: Nej, det var nog inte riktigt förlagt där, utan det var Arbetsmiljöfonden och STU, NUTEK kanske det hette då. Sen fanns det nåt som hette MTO, människa, teknik och organisation, och det var förlagt till Vinnova.

Per Lundin: Och det här var?

Birgitta Frejhagen: Ja, det är 80-tal.

Per Lundin: Just det.

Birgitta Frejhagen: Allt det här är 80-tal och då var jag med i styrgrupper och sånt. Jag undrar om jag inte var ordförande?

Per Lundin: Vi har pratat en hel del om hur fackföreningarna och hur du, som företrädare för LO, har jobbat med de här datafrågorna. Men det finns också en annan nära besläktad sida och det är den uttalade politiska sidan. Du var med i SSU. Du var också med i socialdemokraternas datapolitiska grupp. När var det? Och kan du berätta om det arbetet? Hur såg spelet ut och hur var tankarna där?

Birgitta Frejhagen: Det fanns en datapolitisk grupp och det var Gösta Fagerberg som var ordförande. Det var han och jag och så Jan Kolk från TCO-sidan som drev det jobbet. Gösta har tyvärr dött för många år sen, men han var en fantastiskt rolig person. Han var kommunalråd ute i Solna och vi tog fram ett datapolitiskt socialdemokratiskt handlingsprogram, jag tror att det var till SAP-kongressen -78, och det jobbet gjordes ju från -75. Jag var nog med i den innan jag anställdes på LO, det är jag ganska säker på. Sen gjorde vi ett program till. Men det handlade mycket om att få fram lagstiftning, och även pengar till forskning. Det var också i den gruppen som vi gjorde det här seminariet ute på Bommersvik …

Per Lundin: Tage Erlander-symposiet? Det var ni med och organiserade?

Birgitta Frejhagen: Ja, precis. Det var vi som organiserade det helt enkelt, tog initiativ till det. Jag hade läst von Wright, så vi bjöd in von Wright och fick lyssna till hans syn på tekniken och det blev ju en lyckträff.

Per Lundin: Vad var orsaken till att ni tog initiativ till det?

Birgitta Frejhagen: Ja, alla föreningar hade datapolitiska program. Det är inte lika stort idag. Det fanns en dataansvarig i regeringen. Janne Nygren var det någon period och Olof Johansson har varit det. Det har varit olika personer i olika regeringar, så det var en självklarhet att man hade det, lika väl som man hade ett trafikpolitiskt handlingsprogram eller arbetsmarknadspolitiskt handlingsprogram. Det kändes inte konstigt.

Per Lundin: Den här konferensen i Bommersvik, alla ledande socialdemokrater var där …

Birgitta Frejhagen: Ja.

Per Lundin: Det verkar ha varit ett enorm uppslutning eller i alla fall ett enormt intresse för de här frågorna?

Birgitta Frejhagen: Ja, absolut. Men sen gjorde vi någonting 1984, och det var i gamla riksdagshuset, när de höll på med ombyggnaden kunde man göra saker i gamla riksdagshuset. I alla fall vet jag att vi började den konferensen med en film från Philips som var fullständigt sanslös. Den började med vatten som föll, havet som brusade och sådär. Så gick man in i en familj och inledde med den. Barnen satt och läste sina läxor med en stor skärm och mamma stod i köket och rörde i grytorna, hon hade koll på vad morgonens fystest hade gett för utslag när det gällde mannen och barnen och förslag till mat till den här dagen, och så trillade det ned grejor i burkar. De hade ett helt bibliotek och de hade gym i källaren där blodtryck mättes eller vad det nu var. Och vi använde filmen och känslan blev, ”aldrig”. Det var så fruktansvärt isolerat, man tänkte på de stackars barnen som satt där hela tiden i sina rum och läste sina läxor dygnet runt, ingen skola, inget stoj, ingenting och ingen mänsklig samvaro, så det blev en anti-film i vårt sätt att presentera den. Janne Nygren var ung då, vi var unga allihop, och han gick upp och gick verkligen igång mot det här. Då gick Palme upp. Han var ju en fantastisk talare, framförallt när han gjorde det sådär helt spontant och han höll ett bländande bra tal. Han började med att fråga Janne: ”Vad menar du Janne? Ska vi sluta med dammsugare? Ska vi inte ha några dammsugare längre?” Sen höll han ett fantastiskt tal om arbetarrörelsens syn på den tekniska utvecklingen. Så det var också en väldigt, väldigt bra konferens och den landade så där

klockrent. Jag tror att den var -84. Så det var mycket politiskt också. Jag jobbade ju på LO, men som LO-anställd fick du egentligen använda hur mycket tid du ville till politiska uppdrag, inom socialdemokratin.

Per Lundin: Ja, för det var väldigt sammanvävt.

Birgitta Frejhagen: Ja, idémässigt absolut. Men det var inte så att det var lätt. Det var ofta en förhandling. Det var ju två grenar, men med olika perspektiv så att säga.

Per Lundin: De andra partierna hade ju också datapolitiska program. Om du ser tillbaka, var det stor skillnad på de olika politiska linjerna?

Birgitta Frejhagen: Det är klart skulle du fråga dem … Men jag tror faktiskt inte det. Om jag tänker på Olof Johansson som jag känt i den här rollen i alla herrans år … Jag tittade på den här precis innan du kom [refererar till sidorna 25–29 *Breddatautbildning: Betänkande av Datadelegationen*, SOU 1985:50]. Det här är en lista över alla som skulle skriva studiecirkelmaterial. Centerns Kvinnoförbund, Centerns Ungdomsförbund … För Socialdemokratiska Kvinnoförbundet var Margareta Winberg, henne var jag uppe och hjälpte att skriva motioner i riksdagen, uppe i hennes rum, Föreningen Mot Bättre Vetande, ”Datorn i Öckerö kommun”, det är härligt, Moderata Kvinnoförbundet, Kvinnorna och Datan, Finska Föreningen, SAFs Allmänna Grupp, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund, Synskadades Riksförbund, ”Datorer och synskadade” …

Per Lundin: Alla tog fram egna …

Birgitta Frejhagen: … egna studiematerial. I den här utvärderingen skrev man lite aningslöst att man borde ha gjort ett program som alla skulle kunna utnyttja. Men inget förbund ville ha någon annans. Alla ville profilera sig, så det är väl ett svar på din fråga. Det gick inte att få ihop dem därför att de inte ville. Sen fanns det pengar tydligen för studiecirklar, ABF, Folkuniversitetet, Studiefrämjandet, Vuxenskolan, Nykterhetsrörelsen, Medborgarskolan. Här har du egentligen alla de politiska partierna också bakom det här. Fredrika-Bremer-Förbundet …

Per Lundin: Det är en mängd kvinnoförbund. Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund och Centerns Kvinnoförbund. Hur såg deras syn på datoriseringen ut? Drev de en egen linje? Socialdemokratiska Kvinnoförbundet gjorde det i kärnvapenfrågan till exempel. Men det var ju på 50-talet.

Birgitta Frejhagen: Nej, det tror jag inte. Det fanns en opinion i Sverige. Man var orolig. Man var berörd av storebrorssamhället och informationen. Vem skulle använda informationen? Det fanns ju också en folkbildningstanke. En ny informationskälla, då måste ju alla studieförbunden se till att deras medlemmar tog del av den potential som fanns i informationen, och samtidigt fanns det en oro för vad det skulle betyda. Jag tror att de här programmen var ett svar egentligen mot en medlemsoro. Sen tror inte jag att de var så olika, jag tror faktiskt inte det, även om var och en tyckte att deras program var bäst.

Per Lundin: Med den här utredningen, breddatautbildningen, fanns det väl också en uttalad vilja att ha ett program?

Birgitta Frejhagen: Ja, absolut. Men det gick inte. Men det var ju mer för att aldrig någonsin skulle ABF ta Medborgarskolans program och tvärtom, så det var nog mer principiellt, man ville ändå uttrycka sig med sina ord och profilera sig, vilken grupp man stod för, vad man värnade mest om. Men om man tog bort lite av det, så tror jag att det var ganska lika. SAF var ju också med, men de talade om datalära. Jag kan tänka mig att deras program nog var att man skulle låta marknadskrafterna verka och att det inte behövdes mer, men å andra sidan tyckte man nog att folk var tvungna att ta till sig det här och att man skulle lära sig datorn.

Per Lundin: Jag får tacka för den här intervjun. Det finns alltid möjlighet att komma tillbaka och fylla i luckor och så vidare …

Birgitta Frejhagen: En liten grej som jag kommer ihåg. Försäkringskassan var väldigt aktiv tidigt. Det var -73, -74, tror jag, de hade en ordförande som hette Börje Johansson. Där var Ingela Josefson med, och Bosse Göranzon. Jag bara kom på det. Nånstans så är det rimligt att de är med i min beskrivning. Och DEMOS-projektet och grafikerna därmed.

Per Lundin: Men det här i Försäkringskassan, var det ett forskningsprojekt, eller?

Birgitta Frejhagen: Ja, det blev det. Det var ju så att man lade på Försäkringskassorna en massa nya jobb och samtidigt var det så att det fanns en tendens till att man skulle förändra strukturen. Från att ha varit en folkrörelse, så skulle det bli en myndighet. Men fortfarande var det ju två olika delar: Riksförsäkringsverket och Försäkringskassorna. Försäkringskassorna var egentligen ett utlopp från den gamla folkrörelsetiden när man skötte sina försäkringar själv. Och då skulle man använda tekniken, det var också ganska självklart. Man såg ju att istället för att anställa en massa nya människor när man la på kassorna nya jobb, så skulle man istället rationalisera. Och man trodde att man skulle kunna ta bort jättemycket folk, så man till och med drog ned på folk och så visade det sig att man lade på ännu mycket mer och systemen gjorde inte alls så mycket, så de var oerhört överbelastade under 10–15 år, hela tiden var det nya såna här …

Per Lundin: 70-talet?

Birgitta Frejhagen: Ja, från början på 70-talet och fram till -80 nånting. Det var ju ett LO-förbund, ett ovanligt LO-förbund, eftersom det faktiskt var tjänstemannajobb, men de blev på något sätt väldigt viktiga. Det som var viktigt gällde arbetsinnehåll och frågan om man inte skulle kunna använda tekniken till att göra ett bättre jobb, det vill säga att de som satt ute och faktiskt mötte försäkringstagarna skulle kunna se på policy och kunna ta beslut på ett annat sätt, så man skulle få fram information till dem som de inte hade tillgång till i det gamla systemet, manuellt. I nån av de här studiecirklarna finns de Försäkringsanställdas förbund med som exempel på ett förbund som aktivt drev ett alternativ. Nere i Göteborg på en försäkringskassa där utvecklade vi till och med en programvara för simulering av hur arbetsdagen kunde se ut. Man kunde sitta och köra det, för det låg en liten diskett med i våra studiecirklar.

Per Lundin: Var det du som gjorde det?

Birgitta Frejhagen: Ja, tillsammans med en kille i Göteborg, som jag har glömt vad han heter, som gjorde programmet för det. Det här med att kunna visa en vision av din framtida arbetsplats var en spännande tanke, fysiskt kunna visa det. Ingela jobbade ju med

språk, hon var språkforskare, doktorerade i språk, hon hade känsla för hur yrkesspråket ändrades. Vad tillgången till kodifierat material kontra att tala med den försäkrade, vilken enorm skillnad det var. Så vi gjorde jättemycket bra jobb ute på kassorna och det hade betydelse även för Metall att se att medlemmar kunde få utvecklas. Det fanns en sanning i de här möjligheterna.

Per Lundin: Det här var väldigt tidigt?

Birgitta Frejhagen: Det var väldigt tidigt.

Per Lundin: Man jobbade med datorer och yrkeslivets förändringar?

Birgitta Frejhagen: Ja, yrkeskunskapernas förändring. Jag jobbade naturligtvis jättemycket med dem.

Per Lundin: Med Ingela och Bosse?

Birgitta Frejhagen: Med Ingela och Pelle. Alltså med dem.

Per Lundin: Var det på Arbetslivscentrum?

Birgitta Frejhagen: Ja, det måste de ha varit. Jag vet inte om Bosse var det. Jag tror han var på KTH faktiskt. Men Ingela var på Arbetslivscentrum, det är jag nästan säker på. Vad var det mer jag tänkte på? Det finns oändligt mycket …

Per Lundin: Det gör det, men det går som sagt alltid att komma tillbaka. Tack ska du ha för intervjun.

Skriftligt addendum av Birgitta Frejhagen 27 mars 2008: Det speciella med seminariet var samspelet mellan Tage Erlander och Georg Henrik von Wright. Det inspirerade varandra och oss. Tage bodde på Bommersvik vid den här tidpunkten och var sjuk. Jag hade pratat med honom och han hade bara lovat att ställa upp med en kort inledning under temat Arbetarrörelsen och den tekniska utvecklingen och sedan ville han lyssna på Wright. Så blev det inte. Tage höll sin inledning och sedan fortsatte Wright och det inspirerade Tage så att han sade att han bara ville vila sig en stund och så återkomma. Så gick han iväg och vilade sig i en säng som stod i ett rum intill konferenssalen. Sedan kom han tillbaka och fortsatte att tala. Och så fortsatte det. Som jag minns det höll Tage nog ett tal på tre eller fyra timmar, fast uppdelat på grund av hans fysiska svaghet. Men det han gav var en fantastisk teknikpolitisk och historisk genomgång som startade i slutet av 1800-talet, via 20- och 30-talet, fortsatte med situationen efter andra världskriget, bland annat med turerna, aktörerna och känslorna i kärnkraftsdebatten fram till dagens situation och debatt. Det var en fantastisk dag. Tage fick oss alla att känna oss lyfta av historiens vingslag och inspirerade i vår egen diskussion.